

הלוך ושוב: דפוסי הגעה לעבודה (יוממות) בישראל

חיים בלייך

תקציר מנהלים

המחקר המלא פורסם באוקטובר 2018

נושא היוממות – נסיעה יומית לעבודה מחוץ ליישוב המגורים – מושכת תשומת לב גוברת והולכת בשנים האחרונות לאור העלייה המתמשכת בעומס בכבישים, המתלווה לעלייה במספר היוממים. בשלושים השנים האחרונות זינק מספר העובדים המועסקים מחוץ ליישוב מגוריהם מ-42 ל-54 אחוזים בקרב גילי העבודה (נכון לשנת 2016). אמצעי התחבורה העיקרי של היוממים הוא מכונית פרטית ומספר הנוסעים גדל מהר יותר מהתרחבות הכבישים – וכך נוצרים פקקי התנועה המוכרים.

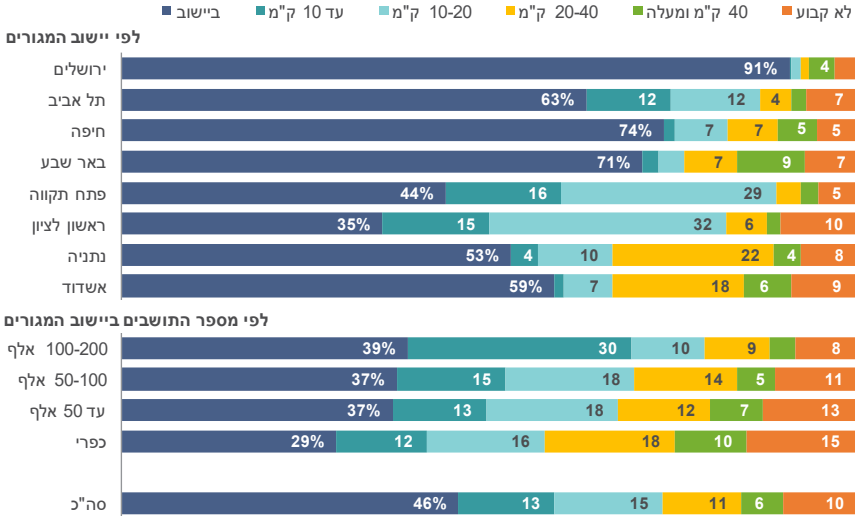
מרחק ומשך הנסיעה ואמצעי ההגעה לעבודה

רוב הנסיעות לעבודה הן למרחקים קצרים. כל עובד שלישי מתוך ארבעה בטווח הגילים 25–64 נוסע עד 20 ק"מ, לרוב במכונית פרטית (נכון לשנים 2016–2014). במונחי זמן שהייה בדרכים, כ-60 אחוזים מהעובדים מגיעים לעבודה תוך כחצי שעה, 30 אחוזים בטווח זמן שבין חצי שעה לשעה, וכ-10 אחוזים נוסעים מעל שעה לכל כיוון. אשר לבחירת אמצעי התחבורה – 62 אחוזים מגיעים לעבודה במכונית (כולל נסיעות משותפות) ורק 17 אחוזים בתחבורה ציבורית. 10 אחוזים מגיעים באופניים או ברגל ו-8 אחוזים מגיעים בהסעה מאורגנת מטעם המעסיק.

יש הבדלים גדולים בין דפוסי היוממות באזורים שונים בארץ. למשל, הן בירושלים הן בפתח תקווה עובדים רבים נוסעים בין חצי שעה לשעה לכל כיוון, אולם נראה שבירושלים (שבה 91 אחוזים מהתושבים העובדים מועסקים בתוך העיר) הסיבה לכך היא השימוש הנרחב בתחבורה ציבורית וגודלה של העיר, ולעומת זאת בפתח תקווה יש שיעור גבוה בהרבה של עובדים הנוסעים במכונית פרטית למרחק של עד 20 ק"מ, מה שמעיד שזמן הנסיעה נובע בעיקר מעומסי תנועה באזור.

לעומת זאת, תל אביב בולטת בשיעור גבוה (68 אחוזים) של עובדים המגיעים לעבודה בזמן קצר, ובריבוי עובדים המגיעים לעבודה באופניים או ברגל.

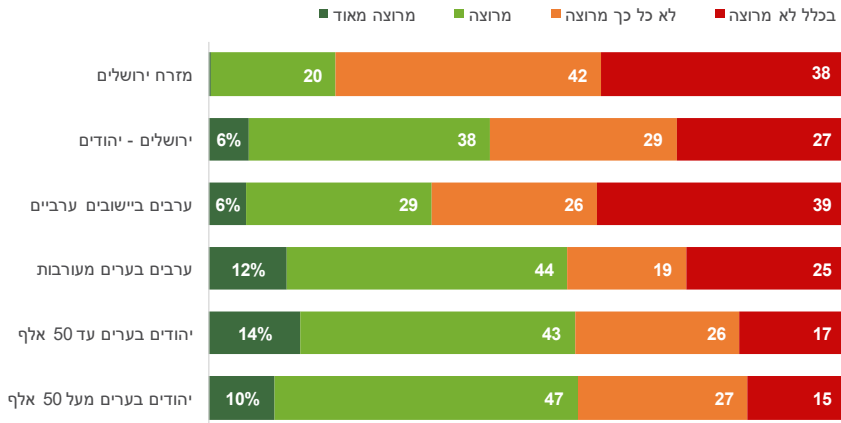
התפלגות העובדים לפי מרחק הנסיעה לעבודה, 2015–2016 נילאי 25–64, לפי יישוב מגורים

מקור: חיים בלייך, מרכז טאוב | נתונים: הלמ"ס, סקר כוח אדם

הבחירה באמצעי התחבורה לעבודה מושפעת מגורמים כלכליים, חברתיים וגיאוגרפיים שונים. בקרב ערבים המתגוררים ביישובים ערביים בולט השימוש המועט בתחבורה ציבורית, הנובע מהיצע נמוך עקב היעדר תשתית הולמת לתחבורה ציבורית – בין היתר, בשל הטופוגרפיה ההררית של חלק מן היישובים, היוצרת אילוצים טבעיים. ההבדלים בתשתיות ניכרים בסקרי שביעות רצון; שיעור גבוה של ערבים המתגוררים ביישובים ערביים מדווחים על שביעות רצון נמוכה ממצב הכבישים באזורם, ולעומת זאת ערבים החיים ביישובים מעורבים שיש בהם רוב יהודי, וכן יהודים (למעט בירושלים), מדווחים על שביעות רצון גבוהה בהרבה. בקרב המשתמשים בתחבורה ציבורית, 82 אחוזים מהיהודים מרוצים ממיקום תחנת האוטובוס הקרובה לביתם, לעומת 63 אחוזים מהערבים. חלק גדול מהעובדים בתעשייה מגיעים לעבודה בהסעה מאורגנת, בקרב יהודים וערבים כאחד, וריבוי המשתמשים בהסעות כאלו ניכר גם בקרב גברים ערבים בענף הבנייה. בקרב האוכלוסייה היהודית יש שימוש נרחב בתחבורה הציבורית בקרב חרדים ועולים חדשים, בעיקר בקרב נשים, ביישובים גדולים וקטנים כאחד.

מידת שביעות הרצון של התושבים מרמת הכבישים באזורם, 2014–2016
לפי סוג היישוב, תשובה לשאלה "האם אתה מרוצה ממצב הכבישים והמדרכות באזור מגוריך, כגון הרחב, התאורה והשילוט?"

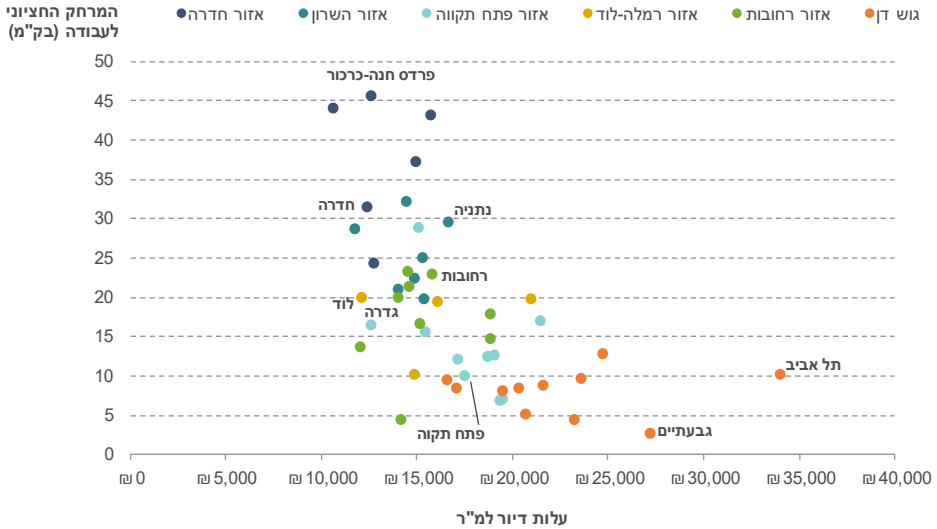

מקור: חיים בלייך, מרכז טאוב | נתונים: הלמ"ס, הסקר החברתי

יוממות, הגירה ודיור

יוממות מאפשרת לעובדים להתגורר ביישוב שמתאים להם מבחינת אופי המקום ומחירי הדיור ולצד זאת לעבוד במקום עבודה המתאים להם. בספרות המקצועית בנושא יוממות מוכר קשר חליפין בין הנסיעה לעבודה למחירי הדיור; חוסר הנוחות הטמון במגורים במרחק גדול יותר ממרכזי תעסוקה מלווה ב"פיצוי" בדמות מחירי דיור נמוכים יותר. מבדיקה של מרחקי הנסיעה היומיים ומחירי הדיור באוכלוסייה היהודית באזור גדרה-חדרה עולה כי בקרב עובדים המתגוררים קרוב יותר לאזורי תעסוקה מרכזיים אכן משלמים בממוצע מחיר גבוה יותר על דיור, ואילו עובדים שנאלצים לנסוע למרחקים גדולים יותר מפוצים במחירי דיור נמוכים יותר. המרחקים הקצרים יחסית בין היישובים באזור גדרה-חדרה עשויים לעודד בחירה בנסיעות ארוכות יותר על פני מעבר מקום מגורים. ככלל, תושבים מעדיפים לרוב להישאר בסביבת המגורים המוכרת להם. שיעור ההגירה הפנימית בין היישובים ובתוכם עומד על כ-7 אחוזים מכלל האוכלוסייה בשנים האחרונות, וכ-60 אחוזים משינויי הכתובת היו בתוך היישובים עצמם. הנתונים עשויים לשקף את ההשפעה המוגבלת של מחירי הדיור הנמוכים בפריפריה על היכולת למשוך תושבים מאזור המרכז, שיש בו יתרונות חברתיים-כלכליים (כמו קרבה למרכזי תעסוקה, תרבות ופנאי).

הקשר בין המרחק לעבודה למחירי הדיור, 2016 לפי אזור ויישוב, מרחק חציוני ליישוב העבודה ועלות דיור למ"ר ביישוב

מקור: חיים בלייך, מרכז טאוב | נתונים: הלמ"ס, סקר כוח אדם; מדלן

נשים ערביות: גיאוגרפיה, יוממות ותעסוקה

שיעור התעסוקה של נשים ערביות עלה בשנים האחרונות, אך השאלה כיצד לעודד את המגמה מציבה אתגר חשוב בפני קובעי המדיניות.

יותר מ-70 אחוזים מהנשים הערביות המועסקות מתגוררות בצפון או במשולש (אזור חדרה והמרכז). כשליש מהנשים באזורים הללו מועסקות מחוץ ליישוב מגוריהן. בקרב נשים אלו, תושבות המשולש נוטות לנסוע לעבודה ביישובים יהודיים בשיעור גבוה יותר מתושבות הצפון. נוסף על כך, מרחקי הנסיעה בקרב נשים מהמשולש גדולים יותר מהמרחקים שנוסעות ערביות בצפון. באופן כללי, הצפון מאופיינים באפשרויות תעסוקה מעטות יותר ומגוונות פחות, ואזורי התעסוקה המרכזיים במחוז – כמו חיפה – נמצאים במרחק ניכר מחלק מהיישובים הערביים באזור. לעומת זאת, בקרב נשים מהמשולש הקרבה היחסית למרכז, המלווה באפשרויות תעסוקה רבות יותר, מעלה את "סובלנות היוממות" שלהן; נכונותן לנסוע רחוק יותר נובעת אפוא משילוב בין שני גורמים: מרחק נסיעה שעדיין נחשב סביר כדי להגדיל את אפשרויות התעסוקה, לצד מחסור במקומות תעסוקה באזור המשולש, שמוביל נשים רבות לחפש עבודה במרחק רב יותר.

שיעורי התעסוקה של ערביות בערים מעורבות (66 אחוזים) גבוהים מאשר בצפון ובאזור המשולש (33 אחוזים) אך נמוכים מהשיעור בקרב נשים יהודיות, ומעידים על כך שנוסף לחסמים הגיאוגרפיים יש חסמים נוספים המשפיעים על דפוסי התעסוקה של נשים ערביות, כמו שליטה בעברית ואנגלית ונורמות חברתיות.